

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ОСМИСЛЕННЯ СУСПІЛЬНО-ДЕРЖАВНИХ ЦІННОСТЕЙ (САМОБУТНІСТЬ, ВОЛЯ, СОБОРНІСТЬ, ГІДНІСТЬ)

Іван ВІЛЬЦАНИЮК

orcid.org/0000-0002-3211-3961

науковий співробітник відділу громадянського та національно-патріотичного виховання
молоді Державного інституту сімейної та молодіжної політики

Анотація. У статті розглянуто сутність суспільно-державних (національних) цінностей (самобутності, гідності, соборності, волі) в контексті наявних підходів, сформованих у наукових дослідженнях. Здійснено узагальнення понятійного та теоретико-методологічного апарату. Виокремлено регулятивну, виховну, патріотичну та світоглядну функції цінностей з точки зору їх історичної ретроспективи та сьогодення. Показано взаємозв'язок між формуванням національної свідомості та засвоєнням основних суспільно-державних цінностей, що обумовлюється процесом реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр. Розглянуто концепції національної ідеї, національних цінностей, суспільно-національної гідності, народної соборності та індивідуальної волі в контексті державного і суспільного розвитку, а також ментальних основ національно-патріотичного виховання молоді. Зазначено, що українське суспільство зберігає унікальну ціннісно-орієнтаційну структуру, в якій знаходить відображення культурна самобутність, а цінність самобутності нині виступає мотиваційним чинником, що уможливорює національне етнокультурне відродження, прояви якого не завжди вкладаються в загальноцивілізаційні глобалістичні тренди. Автор зауважує на тому, що духовні цінності, до яких належать самобутність, воля, соборність, гідність, вже стали стрижневими поняттями, синтезованими історіографією та суспільною думкою в процесі засвоєння причинно-наслідкових соціальних дій, що відображається перетвореннями та змінами в різних сферах суспільного життя. Наголошено на потребі більш ретельного уточнення глибинного сенсу суспільно-державних цінностей в рамках теоретико-методологічних досліджень. Зауважено, що саме ціннісний базис, якими є названі цінності, покликаний забезпечити цілісність та духовну стійкість суспільства. Підкреслено, що проблематика модернізації національних цінностей та їх впливу на національну свідомість не знайшла широкого відображення у роботах вітчизняних учених, а відтак національно-патріотичне виховання в Україні потребує модерної світоглядної основи, яка б врахувала стан розвитку суспільства, національний інтерес та особливості державотворчого процесу.

Ключові слова: самобутність; гідність; воля; соборність; суспільно-державні (національні) цінності; ідентичність.

FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS THROUGH THE PRISM OF COMPREHENDING SOCIAL AND STATE VALUES (IDENTITY, WILL, UNITY, DIGNITY)

Ivan VILTSANIUK

research fellow of the Department of Civic and National-Patriotic Education of Youth,
State Institute of Family and Youth Policy

© Вільцанюк І.

Annotation. The article considers the essence of social and state (national) values (identity, dignity, unity, will) in the context of existing approaches formed in the scholarly research. The generalization of the conceptual, theoretical and methodological apparatus is carried out. The regulatory, worldview, educational, and patriotic functions of values are singled out from the point of view of their historical retrospective and present time. The relationship between the formation of national consciousness and the assimilation of fundamental state and social values, which is determined by the process of implementing the Strategy of national-patriotic education for 2020–2025, is shown. The concepts of the national idea, national values, social and national dignity, national unity, and individual will, as well as the mental foundations of national and patriotic education of youth, are considered in the context of state and social development. It is noted that the Ukrainian society retains a unique value-oriented structure, which reflects cultural identity, and the value of identity is now a motivating factor that enables national ethnocultural revival, the manifestations of which are not always characteristic of global civilization trends. The author mentions that spiritual values, which include identity, will, unity, and dignity, have become core concepts synthesized by historiography and public opinion in the process of acquiring causal social actions, which is reflected in transformations and changes in various spheres of public life. The article emphasizes the need for a more detailed clarification of the deep meaning of social and state values in terms of theoretical and methodological research. It underlines that the problems of modernization of national values and their impact on national consciousness is not widely reflected in the works of domestic scholars. Therefore, the national-patriotic education in Ukraine requires a modern worldview basis that would consider the state of the society, national interest, and the specifics of the state-building process.

Key words: identity; dignity; will; unity; social and state (national) values; national character; sociocultural traditions; identity.

Актуальність теми полягає в необхідності структурного уточнення та вироблення більш уніфікованого уявлення про світоглядну суть національних цінностей, їх взаємозв'язку з процесом розвитку національної свідомості в контексті сучасних дослідницьких підходів. Наукові пошуки потребують уточнення понятійного апарату, узагальнення усталених точок зору представників наукової громадськості, які досліджували світоглядну сутність понять «самобутність», «воля», «соборність», «гідність». Реалізація прагнень до змін і перетворень в національній свідомості неможлива без глибокого усвідомлення громадянами сучасних національних цінностей. Згідно зі Стратегією національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр. категорії «самобутність», «гідність», «соборність» та

«воля» є ключовими цінностями впливу на розвиток національної свідомості. Національно-патріотичне виховання в Україні потребує модерної світоглядної основи, яка б врахувала стан розвитку суспільства, національний інтерес та особливості державотворчого процесу. Нині ж доводиться констатувати, що в сучасній практиці публічне трактування зазначених понять не відображає всієї філософської глибини та символізму цінностей з точки зору їх національного значення. Спроби оперувати цими термінами на загальнодержавному рівні не отримали поширення, намагання ввести їх до суб'єктного оперування в сфері національно-патріотичного виховання залишаються примітивними.

Проблематика модернізації національних цінностей та їх впливу на національну свідомість не знайшла

широкого відображення у роботах вітчизняних учених. Існують поодинокі спроби охарактеризувати національні цінності через систематизацію наукових емпіричних досліджень та з використанням інструментарію соціологічних досліджень для трактування розуміння самоствердження громадян у власній поведінці.

В останні роки ці дефініції ґрунтовно було проаналізовано у низці публікацій [4; 5], а також у дослідженнях П. Гай-Нижника тощо [2; 3], що були реалізовані в рамках загальноукраїнського дискусійного проекту в галузі теорії трансформації української національної ідеї на сучасному етапі [16].

Ж. Петрочко звертає увагу на суспільно-державні цінності як аксіологічні засади, спрямовані на соціальне виховання молоді з метою упорядкування системного бачення національних цінностей [13]. Також вона розкриває сутність і значення національних цінностей України як сучасного суспільно-державницького пріоритету [12, с. 152]. У контексті національно-патріотичного формування самосвідомості молоді зазначає на увагу робота А. Ручки щодо ціннісно-ментальних аспектів вікових груп [14]. Я. Калакура вдається до людинознавчого осмислення процесу дослідження цінності «соборність», акцентуючи увагу на учасниках, задіяних у процесах творення цінності, ґрунтуючись на аналізі української історіографії [9].

Водночас теоретико-методологічна проблематика щодо структурної модернізації сутності суспільно-державних (національних) цінностей, трактування понять-явищ «самобутність» «гідність», «соборність» та «воля» в контексті

осучаснення їх смислового та понятійного вимірів залишаються недостатньо висвітленими. Головною передумовою для вирішення цього завдання є загальна налаштованість держави та громадянського суспільства на ціннісну ідеологічно-світоглядну розбудову національно-патріотичного виховання в Україні.

Мета дослідження полягає в авторському аналізі сутності національних цінностей самобутності, гідності, соборності та волі в контексті сучасних дослідницьких підходів. Власне, це сприятиме дослідженню теоретико-методологічних засад формування ціннісних конструкцій та являє собою авторське бачення концепту змістовності названих цінностей у реаліях сьогодення.

Дослідження проблеми формування концептуальної та світоглядної суті національних цінностей є надзвичайно актуальним для українського суспільства. Адже світоглядну невизначеність, розмитість суспільних цінностей, розпорошеність та диференціацію українського суспільства неможливо подолати без уточнення існуючої системи національних цінностей. Розуміння цінності як специфічного утворення суспільної та індивідуальної свідомості зосереджується довкола ідеалів, узагальнених уявлень про блага, щось стабільно значуще, яким віддається перевага і які є ідеальними критеріями оцінювання й орієнтаціями особистості та суспільства. Духовні цінності, до яких належать чотири національні цінності, вже стали стрижневими поняттями, синтезованими історіографією та суспільною думкою в процесі засвоєння причинно-наслідкових соціальних дій, що відображається перетвореннями та змінами в різних сферах

суспільного життя. При цьому найбільш популярним та прийнятним в експертних колах є таке трактування змістовної наповненості національних духовних цінностей:

самобутність – національна неповторність, оригінальність, яка проявляється окремою особистістю чи групою у ментально обумовленому художньо-мистецькому світосприйнятті, прагненнях, національно прийнятих способах спілкування, діяльності, поведінки;

воля – здатність (дар), намір або кероване намагання, міцне прагнення досягти мети; рішучість і сила особистості владно завершити справу; самоконтроль і незалежність, свобода дій;

соборність – єдність, неподільність усіх територій держави, що передбачає спільну відповідальність і взаємне духовне збагачення та розвиток;

гідність – результат самоповаги, що викликає повагу інших народів, це відстоювання своїх духовно-моральних і державницьких позицій; усвідомлення власної ваги й громадянського обов'язку у міжнародному співтоваристві [6].

Таким чином, цінності відображають, з одного боку, стан ціннісних уявлень, характеризуючи динаміку взаємовідносин громадянина та нації, особистості та суспільства. З іншого – суспільно-державні цінності як одна з форм суспільної свідомості, покликана формалізувати зображення дійсності, не протиставляючи одиничне загальному, та бути в тренді державотворчого процесу. Тут ми виходимо на потребу забезпечення ефективності цінностей, їх загальноприйнятого характеру в умовах конкретного соціуму, що претендує на статус реального, а не бутафорського державотворчого елементу організації

національного життя. Процес виокремлення загального каркасу цінностей пройшов ментальне утвердження у формі безумовних поглядів на уклад, традиції, звичаї народу, що склалися впродовж століть. Суспільно-державні цінності *самобутність, волю, соборність та гідність* варто розглядати як концепти, що пройшли тривалий шлях свого формування. Проте є теоретико-методологічна проблематика структурної модернізації сутності національних цінностей, яка потребує врахування особливостей державотворчого процесу.

Кожна цінність національно-патріотичного виховання може розглядатися як інтегральна, що акумулює в собі аксіологічні засади життя нації, а також виконує конкретні функції. Адже діюча сторона колективної свідомості проявляє себе в різних сегментах ціннісних орієнтацій – соціальних, економічних, політичних, моральних, релігійних, естетичних, гносеологічних, онтологічних – або ідеологічних засад оціночних суджень суб'єкта про навколишню дійсність, які спрямовують характер розвитку особистості.

Зокрема, робота над науковими джерелами переконує, що поняття «самобутність» виходить за рамки сприйняття її як культурного феномену, який відображає передусім статус функціонування української мови, особливості історичного процесу та звичаєвих традицій як основного елементу цінності. Це не означає, що концепт «самобутність» втратив свою актуальність та цінність на сучасному етапі в контексті неповторності української культури, мови народу, його звичаїв, традицій та релігії, що підкреслюють ключові риси та особливості нації як у межах України, так і в середовищі

української еміграції. Швидше за все, навпаки, українознавчий аспект ще не повністю розкрив політико-економічний та геополітичний потенціал української нації. Більше того, з кінця ХХ ст. самобутність розглядалася на рівні культури як сукупність неповторних і незамінних цінностей, традицій і форм вираження народу, за допомогою яких він репрезентує себе у світовому товаристві [1, с. 131].

Українське суспільство зберігає унікальну ціннісно-орієнтаційну структуру, в якій знаходить відображення культурна самобутність. Цінність самобутності нині виступає мотиваційним чинником, що уможлиблює національне етнокультурне відродження, прояви якого не завжди вкладаються в загальноцивілізаційні глобалістичні тренди. Разом з тим комплекс національно-культурної неповноцінності в бутті української людини завжди заводив її у глухий кут. Проблема в тому, що Україна протягом тривалого часу не була пов'язана спільністю ідеалів, настроїв, образу колективного майбутнього, як і сьогодні, не об'єднана національним інформаційним, культурним простором і позбавлена загального розуміння власної історії [15]. Тому є доречним структурно посилити конструкт самобутності позицією про мінімізацію впливів агресивних ідентичностей та контрпродуктивних глобалізаційних тенденцій.

Цінності традиційної родини – ще один елемент самобутності українців, який розмивається не через руйнацію патріархального укладу, розширення участі жінок на ринку праці та в суспільно-політичній діяльності. Держава та суспільство мають активніше артикулювати до морального благополуччя

підростаючого покоління, адже найстійкіші уявлення про навколишній світ отримуються внаслідок родинного виховання. Найоптимальніші умови для цього складаються у разі сталості шлюбних стосунків, народження та виховання дітей у сім'ї з обох батьків, традиційній ролі чоловіка та жінки, вірності, взаємоповаги всіх членів родини та стійкого пріоритету збереження шлюбу над розлученням. При цьому за звичайних умов втручання державних органів у приватне життя громадян є неприпустимим.

Сутність же національної цінності «воля» розглядається автором через призму індивідуальної та колективної спроможності діяти свідомо заради досягнення поставленої мети, долаючи внутрішні та зовнішні перешкоди на шляху здійснення узагальненої волі народу. Попри це концепту «воля» характерна багатомірність, адже у Словнику синонімів української мови воля постає як влада над собою, рішучість, наполегливість, бажання, жадання тощо [11]. Тобто воля відображає прагнення до свободи вираження внутрішнього «Я», самоконтролю, неприйняття зовнішнього диктату та нав'язування штучних меж. Себто як незалежність та свобода у процесі прийняття рішень. Воля черпає своє сакраментальне значення із віковичних прагнень українського народу до свободи, звільнення від поневолення, самобутнього укладу життя на власній землі. Воля як національна цінність гартувалася на бурхливих переломних етапах історії, які були свідками як возвеліччя українського духу, так і його занепаду. На українські терени завжди зазіхали завойовники та поневолювачі. У важких, неоднозначних історичних подіях доводилось захищати свою волю

від ворогів і переживати поневолення. Перманентна боротьба виховала в українців найяскравішу, найхарактернішу рису – волелюбність. Завдяки їй у кінці XVI ст. в Україні найміцнішим Bastionом демократії та свободи стала Запорізька Січ. Неодноразово втрачаючи волю, незалежність, українці тужили за нею і цю тугу та боротьбу увіковічували у волелюбному характері та культурних традиціях. Як відомо, воля є структурним елементом свідомості. Воля – це усвідомлене цілеспрямоване регулювання людиною своєї діяльності. Це здатність людини мобілізувати і спрямувати свої психічні та фізичні сили на досягнення мети, розв'язання завдань, що постають перед її діяльністю і вимагають свідомого подолання суб'єктивних і об'єктивних труднощів та перешкод. Воля й мета взаємодоповнюють одна одну. Без волі не можна досягти мети; без доцільної діяльності немає волі. Воля – це усвідомлені прагнення та спонукання до дії [7].

Сутність цінності «соборність» як найяскравішого поняття української історичної думки полягає у його тяглоті, яка відображається у спадкоємності устремлінь усіх поколінь українців, що відстоювали неперервність української історії, доклали зусиль до становлення Української держави, а саме досягнення реальної державності, суверенітету і незалежності народу. Мірило вивчення проблематики концепту соборності потребує залучення міждисциплінарних знань, оскільки цей термін є об'єктом наукового осмислення з боку різних галузей знань, серед яких етнологія, політологія, етнодержавознавство, культурологія та ін. Українознавчий підхід, на якому ґрунтується зміст поняття

соборності, актуально розкривати на основі компонентів:

природно-географічний (простори території, де формувався етнос);

людський (ідентичність політичної нації);

культурний (мова, традиції, звичаї, історична пам'ять – все, що поглиблює українську ідентичність);

державний (об'єднання етнічних земель, де населення історично традиційно складалося в основному з українців, під проводом політико-територіального утворення – національної держави);

геополітичний (утвердження соборності на особливому сформованому ареалі проживання українців в його історичній протяжності та умовах розподілу українських територій в різний час) [10].

Таким чином, соборність являє собою інтегральне поняття, що у вузькому значенні передбачає єдність українських земель та етнічних українців як у межах державного кордону незалежної України, так і поза ним на етнічних територіях, що опинилися поза українською державністю. Як наслідок, соборність виступає консолідуючим фактором світового українства в цілому. Водночас соборність спрямована на збереження та примноження української ідентичності з її материнським центром – незалежною державою.

Отже, поняття соборності є не просто дефініцією. Воно виступає однією із ключових цінностей національно-патріотичного виховання, оскільки закладає світоглядно-ідеологічні засади української самостійності як історичного феномену, що в перспективі може протистояти триєдиній російській концепції, котра заперечує окремішнє існування та

право на самовизначення українського народу в межах окремої держави.

Якщо говорити про змістовний вимір наукової спадщини, можна виділити щонайменше три аспекти нагромадження знань. Перший – це перехід від висвітлення соборності як події, пов'язаної з ухваленням Акта Злуки, до трактування її як тривалого, транзитного процесу, який не завершився й продовжується сьогодні. Другий – соборність як наукова проблема з урахуванням синергетичного бачення набула міждисциплінарного характеру, в її осмисленні поряд з істориками беруть участь політологи, правознавці, філософи, етнологи, економісти, демографи, психологи, культурологи, географи. І третій – найбільш новий. Нині дослідження соборності розгортаються на засадах цивілізаційного та антропологічного підходів і переходу від студювання історії подій до історії людей, супроводжуються подоланням негативних наслідків комунізації науки, формаційного і партійно-класового трактування історичного процесу [9].

Після 1991 р. соборність незалежної України розглядалася у політичних та наукових колах у таких напрямках:

як ідея об'єднання УНР і ЗУНР в унітарну державу;

як ідея об'єднання всіх українських земель в єдиній державі;

як ідея об'єднання українців в Україні та поза її межами тощо.

Врешті-решт, уявлення про суть цінності має тенденцію до звуження смислового рівня, найбільш вживано уніфіковане сприйняття поняття соборності – об'єднаність, цілісність, неподільність суспільства й держави в Україні.

Трактування цінності «гідність» схиляється до того, що гідність українського

народу стверджується через внутрішнє переконання в необхідності відстоювання своїх духовно-моральних, суспільних і державницьких позицій, себто спонукає до високого рівня громадянськості та патріотизму. Концепт гідності постає як поняття, яке доцільно розглядати в широкому вимірі. Наприклад, гідність людини можна трактувати як обсяг поваги до неї, на яку вона має право протягом усього життя та навіть після смерті. Це розуміння більш притаманне до розкриття сутності так званої буттєвої гідності. Так чи інакше «гідність» як концепт індивідуальний та колективний характеризується перш за все моральною складовою. Тобто гідність передбачає не лише повагу або право пишатися своїм походженням чи належністю, але й передбачає світоглядні переконання щодо дотримання гідної поведінки як у ролі громадянина, так і в ролі особистості [8].

Звідси гідність стає фактором єднання, оскільки передбачає належність до нації із її кодексом моральних норм, що напрацьований на основі усталених традицій. Для українців гідність як цінність актуалізується на тлі суспільного контролю з боку колективу – громади. Тут гідність постає не лише як почуття, але й як здатність бути взірцевим представником народу, що викликає гордість за націю.

Взагалі концепт гідності посів чільне місце в середовищі національно-патріотичного виховання завдяки Революції Гідності, яка стала відповіддю українського суспільства на приниження з боку владних органів прав людини і громадянина. Знову-таки, для українців боротьба за свободу та незалежність традиційно знаменується із відстоюванням конкретних цінностей та ідеалів. Зокрема, йдеться про подолання корупції, відданість

демократії, мінімізацію тоталітарного спадку, усіх тих суспільних негараздів, що принижують гідність людини, заважають жити гідно у власній державі. Тому після Революції Гідності саме наявні ключові цінності стали основою національно-патріотичного виховання.

Водночас дефініції *самобутність*, *воля*, *соборність* та *гідність* вирізняються не лише своїм світоглядним навантаженням, але стають орієнтиром у провадженні внутрішньої політики, де стратегічне місце відводиться сфері національно-патріотичного виховання. З огляду на це базові цінності національно-патріотичного виховання виконують широкий спектр функцій, зокрема:

самобутність:

правонаступності – передача духовного спадку нації від покоління до покоління;

аккумулятивну – об'єднання сукупності традицій, звичаїв під єдиним знаменником – нацією;

воля:

мотиваційну – стимулює до самовираження та ствердження в суспільному середовищі;

творчу – розкриває внутрішній потенціал шляхом сприйняття культури нації;

соборність:

консолідуючу – передбачає єдність нації в її етнічному, культурному та історичному різноманітті на просторах унітарної держави;

функцію історичної пам'яті – збереження та примноження знань про становлення української державності та боротьбу за її незалежність упродовж ХХ ст.;

гідність:

морально-етичну – стверджує цінність особистості громадянина як

суб'єкта нації та формує шанобливе ставлення до традицій народу як унікального явища, належність до якого викликає почуття гордості;

громадянську – означає наявність обов'язку з боку громадянина перед державою поважати та дотримуватися законодавства, захищати незалежність країни зі зброєю у руках.

Виходячи із зазначеного, цілком очевидно, що цінності національно-патріотичного виховання мають не тільки світоглядне, але й практичне значення. Вони орієнтуються на досягнення завдань та подолання проблем, які чітко зафіксовані в Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр. Утвердження цих постулатів неможливе без уніфікації світоглядного компонента національно-патріотичного виховання. Власне, суть та значення національних цінностей покликані виробити магістральне сприйняття минулого та майбутнього України шляхом підвищення рівня обізнаності усіх без винятку суб'єктів сфери національно-патріотичного виховання, які долучені до регулювання та регламентування процесу виховної роботи.

Тож, на думку автора, виходячи із запропонованих теоретичних підходів, концепти національних цінностей мають виглядати таким чином:

соборність – соціально-філософський принцип поєднання, який полягає в єдності розмаїття, взаємному духовному збагаченні, поступальному гармонійному розвитку усіх регіонів країни; у тяжінні територіальних громад до консолідації, незважаючи на свої етнічні, географічні, історико-культурні та інші відмінності; у безперервності нашої історії, національно-визвольного та державницького руху,

нерозривності національної культури й духовності, нескореності і нездоланності українського духу. Соборність – це синергія устремлінь та прагнень жити єдиним державним організмом заради побудови країни рівних можливостей та торжества народовладдя. Це перспектива всенародного молитовного піднесення в ім'я довершення справи становлення Православної церкви України як всеосяжного загальнонаціонального духовного піднесення. Істинна соборність спростовує міфологему, нав'язану ззовні, що становлення української державності неможливе через відсутність консенсусу всередині еліт та містечковий принцип обмеженості «моя хата скраю». Соборність передбачає високий рівень громадянської солідарності та міцні інститути громадянського суспільства як запоруку побудови відкритого демократичного проекту державного утворення;

гідність – морально-етичний прояв свідомості, результат самоповаги, що характеризує стан духовно-морального уявлення про ціннісний орієнтир свідомого українця. Прояви гідності відбуваються у форматі активної індивідуальної та колективної суб'єктності щодо соціальних явищ та об'єктів, усвідомлення значущості реалізації свого громадянського обов'язку в процесі становлення Української держави в навколишньому світі. Гідність – це неприйняття рудиментів минулого та тоталітарного спадку, пріоритет цінності прав і свобод, нетерпимість до корупційних проявів, тяжіння до успішної самореалізації та формування колективної психології переможців. Успішна країна не відбудеться без її громадян з патріотичною суттю проявів гідності як системного елементу національної цінності;

самобутність – мотиваційно-ціннісний пріоритет функціонування усталених норм спільноти, що характеризує її ментальну неповторність та своєрідність національного буття. Самобутність обумовлюється домінантою соціокультурних традицій, утвердженням української мови, поваги до національної історії та звичаїв, унікальністю міжкультурної взаємодії, цінностей традиційної родини тощо. Збереження та примноження самобутності – ефективний інструмент мінімізації впливів агресивних ідентичностей та запобіжник формуванню контрпродуктивних глобалізаційних тенденцій. Цінність самобутності полягає в тому, що вона на зламних історичних етапах оберігає національно-патріотичну свідомість народу, служить стрижневим компонентом світоглядного життєвого ядра державної нації, його суверенного права на власну специфіку світосприйняття та організацію життя спільноти;

воля – структурний елемент свідомості, який регулює поведінку відповідно до виробленої особистістю власної шкали цінностей. Вольові процеси розвиваються за допомогою ціннісних проявів емоцій і почуттів, які можуть корелюватися з рівнем розвитку національно-патріотичної свідомості. Водночас свідомий витвір особистісного та колективного громадянського «Я» спонукає внутрішній світ українця до змін завдяки продуктивності його зовнішніх проявів, здатності до керованості процесу та усвідомленого й незалежного вибору, свободи дій та вчинків. Воля передбачає духовне розкріпачення особистості, її волевиявлення в руслі демократичних процедур, готовність захищати суверенні права українського народу. Воля для

українця – це перманентне прагнення торжества національної ідеї та свободи.

Авторська версія трактування національних цінностей не є безальтернативною, а лише заохочує до розширення сутності та науково-теоретичної полеміки щодо подальшого переосмислення та правильного усвідомлення національних цінностей. Саме ціннісний базис, якими є названі цінності, покликаний забезпечити цілісність та духовну стійкість суспільства. Водночас хаотичність ціннісного сприйняття та способів його досягнення веде до дезорієнтації суспільства або ще гірше – до кризи державності. Тож на порядку денному питання тлумачення сакральної суті національних цінностей для вирішення виховних завдань та формування у молодого покоління національних цінностей як світоглядних засад української громадянської та національної ідентичностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакальчук В. О. Культурна самобутність як стратегічний пріоритет культурної політики. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2006. Вип. 26. С. 123–134.
2. Гай-Нижник П. Українська національна ідея: соборні чинники та визначальні засади. *Трансформація української національної ідеї*. Київ: Наш формат, 2019. С. 143–171.
3. Гай-Нижник П. П. Українська національна ідея: соборні чинники та визначальні засади. *Гілея*. 2020. Вип. 155. № 4. С. 220–230.
4. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея*. 2014. Вип. 84. № 5. С. 465–471.
5. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л. В. Формування загальнонаціональної ідентичності українців в контексті сучасних викликів. *Гілея*. 2015. Вип. 101. № 10. С. 474–481.
6. Горбань Ю. Ніхто, крім нас!.. *Україна патріотична*. 2017. Серпень. С. 5–6.
7. Данильян О. Г., Тараненко В. М. Основи філософії. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/1/06H2R6_2.htm
8. Дацишин Х. Атрибутивна сполучуваність концепту гідність в українському інтернет-дискурсі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія Журналістські науки*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. № 3. С. 142–148.
9. Калакура Я. С. Людинознавче осмислення соборності України. *Галичина*. 2019. Ч. 32. С. 198–204.
10. Калакура Я. С. Українська соборність як історіографічна проблема. *Соборність як чинник українського державотворення (до 90-річчя Акта злуки)*: Всеукр. наук. конф., Київ, 21 січ. 2009 р. / Ін-т історії України НАН України та ін. Київ, 2009. С. 63–78.
11. Офіційний словник української мови. URL: <https://ukrainskamova.com/search/?q=%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8F&t=0>
12. Петрович Ж. В. Національні цінності як сучасний державницько-суспільний пріоритет. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць / Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 21. Кн. 2. Київ, 2017. С. 146–157.
13. Петрович Ж. В. Суспільно-державницькі цінності як аксіологічна основа сучасного соціального виховання в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка*: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 24 (II том). С. 124–132.
14. Ручка А. Ціннісна ментальність вікових груп соціуму. *Соціологічні дослідження культури: концепції та практики*. Київ: Інститут соціології, 2010. С. 117–127.
15. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. Київ: НІСД, 2011. 301 с.
16. Трансформація української національної ідеї. Київ: Наш формат, 2019. 464 с.

REFERENCES

1. BAKALCHUK, V. (2006). Cultural Identity as a Strategic Priority of Cultural Policy. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii* (Humanitarian Bulletin of the Zaporizhia State Engineering Academy), Vol. 26, pp. 123–134. [in Ukr.]
2. HAI-NYZHNYK, P. (2019). Ukrainian National Idea: Consolidating Factors and Determining Principles. In: *Transformation of the Ukrainian National Idea*. Kyiv: Nash format, pp. 143–171. [in Ukr.]
3. HAI-NYZHNYK, P. (2020). Ukrainian National Idea: Consolidating Factors and Determining Principles. *Hileiia*, Vol. 155 (4), pp. 220–230. [in Ukr.]
4. HAI-NYZHNYK, P., CHUPRII, L. (2014). National Interests, National Values, and National Goals as Structural Factors in the National Security Policy. *Hileiia*, Vol. 84 (5), pp. 465–471. [in Ukr.]
5. HAI-NYZHNYK, P., CHUPRII, L. (2015). Formation of Ukrainian National Identity in the Context of Modern Challenges. *Hileiia*, Vol. 101 (10), pp. 474–481. [in Ukr.]
6. HORBAN, Yu. (Aug. 2017). Nobody But Us!.. *Ukraina patriotychna*, pp. 5–6. [in Ukr.]
7. DANYLIAN, O., TARANENKO, V. *Fundamentals of Philosophy*. [online] Available at: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/1/06H2R6_2.htm [in Ukr.]
8. DATSYSHYN, Kh. (2019). Attributive Compatibility of the Dignity Concept in the Ukrainian Internet Discourse. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*. *Seriia Zhurnalistyky nauky* (Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Journalistic Series), (3). Lviv: Lviv Polytechnic Press, pp. 142–148. [in Ukr.]
9. KALAKURA, Ya. (2019). Anthropological Understanding of the Unity of Ukraine. *Halychyna*, Vol. 32, pp. 198–204. [in Ukr.]
10. KALAKURA, Ya. (2009). Ukrainian Unity as a Historiographical Problem. In: *Sobornist yak chynnyk ukrainskoho derzhavotvorennya (do 90-richchia Akta zluky): Vseukrainska naukova konferentsiia. 21 sichnia 2009 r.* (Unity as a Factor in Ukrainian State Formation (On the Occasion of the 90th Anniversary of the Unification Act. All-Ukrainian Scientific Conference Proceedings. January 2009)). Kyiv: NASU Institute of the History of Ukraine et al., pp. 63–78. [in Ukr.]
11. *Official Dictionary of the Ukrainian Language*. [online] Available at: <https://ukrainskamova.com/search/?q=%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8F&t=0> [in Ukr.]
12. PETROCHKO, Zh. (2017). National Values as a Modern State and Social Priority. In: *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zbirnyk naukovykh prats* (Theoretical and Methodological Problems of Educating Children and Youth: Collected Scientific Works), Vol. 21., Book. 2. Kyiv: Institute of Problems of Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, pp. 146–157. [in Ukr.]
13. PETROCHKO, Zh. (2018). Social and State Values as an Axiological Basis of Modern Social Education in Ukraine. In: *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia 11: Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika: zb. nauk. prats* (Scientific Journal of the National Pedagogical University Named after M. P. Drahomanov. Series 11: Social Work. Social Pedagogy: Collected Scientific Works), Vol. 24 (II). Kyiv: M. P. Drahomanov National Pedagogical University Press, pp. 124–132. [in Ukr.]
14. RUCHKA, A. (2010). Axiological Mentality of Social Age Groups. *Sotsiologichni doslidzhennia kultury: kontseptsii ta praktyky* (Sociological Studies of Culture: Concepts and Practices). Kyiv: Institute of Sociology, pp. 117–127. [in Ukr.]
15. STEPYSKO, M. (2011). *Ukrainian Identity: Phenomenon and Principles of Formation*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 301 p. [in Ukr.]
16. *Transformation of the Ukrainian National Idea*. (2019). Kyiv: Nash format, 464 p. [in Ukr.]